

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

The Guideline of Organizing Learning to Enhance Lifelong Learning
Skills Through Community Based Tourism

Received: May 31, 2019

Revised: June 21, 2019

Accepted: June 26, 2019

โชติรส สุวรรณรัตน์*

Chotirot Suwannarat

วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา**

Worarat Pathumcharoenwattana

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา (2) เพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3) เสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทำการวิจัยทั้งหมด 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทั้งหมด 17 คน เครื่องมือที่ใช้คือการสัมภาษณ์จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขั้นตอนที่ 3 เสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีบริบทการจัดการศึกษาในชุมชน พบว่ามีสถานที่และบุคคลที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ และทักษะการเรียนรู้โดยชุมชนพบว่านักท่องเที่ยวมีทักษะการค้นหาคำตอบมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) และทักษะความคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.54$) จากนั้นผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิจัยมาพัฒนาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1. เป้าหมายการจัดการศึกษา 2. หลักสูตร 3. กระบวนการเรียนรู้ 4. สื่อ 5. แหล่งเรียนรู้ 6. การวัดและประเมินผลของผู้เรียน

คำสำคัญ : การจัดการศึกษา/ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต/ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

* นิติบัญญัติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstrat

This research is a survey research aimed to study (1) the context of the old town community that related to educational management, (2) to study the lifelong learning skills through community based tourism, and (3) to present educational guidelines to promote lifelong learning skills through community based tourism. The research methodology consisted of 3 steps. Step 1 : study the context of the old town community, Songkhla province that associated with the educational management by 17 stakeholders who are involved in the community, the interview questionnaire were used, Step 2 : study the lifelong learning skills through community. There's a sample group of 400 people were use for lifelong learning skills interview questionnaires. Step 3 : Study the guideline of educational management to promote lifelong learning skills through community based tourism. The results found the guideline of lifelong learning educational management through community based tourism. There are learning resources in the community, and there are still places and persons that can develop to be learning resources. From the interview questionnaires, the community learning skill found that the travelers gained the most average of searching skill significantly and creative skill is the lowest average ($\bar{x} = 2.54$) Then the researcher gathered all the results to developed to be the approach in order to promote lifelong learning skills through community based tourism which consists of 6 areas: 1. Educational management goals 2. Curriculum 3. Learning process 4. Media 5. Learning resources 6. Measurement and evaluation of learners.

Keywords : Educational Management/ Lifelong Learning Skill/ Community Based Tourism

บทนำ

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 บังคับใช้ตั้งแต่ปี 2560-2564 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เรื่องการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยมีการพัฒนาด้านบริการและการท่องเที่ยว การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการและการท่องเที่ยว พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนา ความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบ ธุรกิจการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม

รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว (Prime Minister, 2017)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างเจ้าบ้านและแขกผู้มาเยือน สร้างการเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ความสนใจใคร่รู้ของคนภายนอก กระตุ้นความภูมิใจของคนในชุมชน เกิดการพัฒนาความรู้ เกิดเป็นการเรียนรู้ใหม่ๆ ทั้งเจ้าบ้านและแขกผู้มาเยือน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวแบบดังกล่าวสามารถจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการศึกษาเรียนรู้ โดยการจัดการรูปแบบการให้องค์ความรู้ต่างๆผ่านประสบการณ์ตรง เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย และจะกลายเป็นรากฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พจนา สวนศรี Suan-Si, 1997)

การศึกษาตลอดชีวิตในระดับชุมชนเป็นการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและรวดเร็วคนในชุมชนจะใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ให้ทันสมัย และทันเหตุการณ์ รู้จักนวัตวิทยาการ แหล่งการเรียนรู้ตลอดจนความรู้ และภูมิปัญญาในชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่า การศึกษาตลอดชีวิตในระดับชุมชนนั้น ชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา และอาศัยการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง (อาชัญญา รัตนอุบล Ratanubol, 2018)

ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากความจำเป็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมของประเทศชาติและโลก เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลที่ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตและการงานอาชีพพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันในทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการเรียนรู้กับชีวิตซึ่งบุคคลมีอิสระในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความรู้และทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถพึ่งตนเองและนำตนเองได้ในการเรียนรู้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงจนทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง บุคคล และองค์กรที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (สุมาลี สังข์ศรี Sangsri, 2001)

ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลามีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สงขลา มีการส่งเสริมการเรียนรู้ในการศึกษาย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา โดยความร่วมมือกับชุมชนย่านเมืองเก่า และภาคีเครือข่ายคนรักสงขลา จัดโครงการ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการรับรู้คุณค่าเมืองเก่าสงขลาสู่เมืองมรดกโลก” เพื่อเป็นการเข้าถึงคุณค่ามรดก วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเมืองเก่าสงขลาจากการเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิต บุคคล และสถานที่จริงด้วยตนเอง เมืองเก่าสงขลาเป็นแหล่งเรียนรู้มากมายทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงการ

เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบเข้าด้วยกัน โดยมีการจัดให้ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลาเป็นต้นแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านเมืองเก่า (จเร สุวรรณชาติ Suwannachart, 2017)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาเกิดขึ้นในชุมชน โดยชุมชนใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สถาปัตยกรรมและวิถีชีวิต เป็นสื่อในการจัดการศึกษา ส่งผลทำให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการจัดการศึกษาในชุมชนคือ การที่ผู้จัดการศึกษาในชุมชนยังขาดความรู้ทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตอาจส่งผลให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ได้รับทักษะการเรียนรู้ ไม่เท่าที่ควรดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการศึกษาโดยชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งชุมชนที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาคือ เมืองเก่าสงขลาซึ่งมีแหล่งเรียนรู้มากมายทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบเข้าด้วยกัน ทั้งด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงเป็นที่มาของการทำวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ 1. ผู้จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2. ผู้ประกอบการในชุมชน 3. ผู้นำชุมชน 4. เจ้าของหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 5. ชาวบ้านในชุมชน 6. หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในชุมชน 7. หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยของขั้นตอนนี้ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์การเลือกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนบ่อทราย ย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา มากกว่า 3 ปี ได้แก่ 1) ผู้จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 2 คน 2) ผู้ประกอบการในชุมชน จำนวน 2 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน 4) เจ้าของหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จำนวน 5 คน 5) ชาวบ้านในชุมชน จำนวน 5 คน 6) หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในชุมชน จำนวน 1 คน 7) หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน นักท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยติดต่อผู้นำชุมชน จากนั้นทำหนังสือเรียนถึงผู้นำชุมชนเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย การตรวจสอบเครื่องมือ ได้แก่ การตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

1. การตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ตรวจสอบโดยการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษาและความตรงของคำถามกับวัตถุประสงค์ นำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา หรือนิยามตัวแปรที่มุ่งวัด

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาหาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับผ่านท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ นักท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยมีข้อมูลสถิติการเข้ามาท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยของขั้นตอนนี้ คือ นักท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการหากลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane สูตร $n = N \div (1 + Ne^2)$ จากการคำนวณ โดยใช้ประชากรทั้งสิ้น 58,191 คน ได้กลุ่มตัวอย่างออกมาทั้งหมด 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยติดต่อชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา จากนั้นทำหนังสือถึง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา เพื่อสอบถามทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยตนเอง

การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วยการตรวจสอบการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามสำหรับแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว บริบทของชุมชน รูปแบบการศึกษาในชุมชน และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ตรวจสอบโดยการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษาและความตรงของคำถามกับวัตถุประสงค์ นำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหาหรือนิยามตัวแปรที่มุ่งวัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยการนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและใช้สถิติดังต่อไปนี้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนการตีความค่าเฉลี่ยผลการศึกษาค่าจะใช้เกณฑ์พิจารณาดังนี้ คะแนนระหว่าง 4.51 – 5.00 แสดงว่า เห็นด้วยมากที่สุด คะแนนระหว่าง 3.51 – 4.50 แสดงว่า เห็นด้วยมาก คะแนนระหว่าง 2.51 – 3.50 แสดงว่า เห็นด้วยปานกลาง คะแนนระหว่าง 1.51 – 2.50 แสดงว่า ไม่เห็นด้วย คะแนนระหว่าง 1.00 – 1.50 แสดงว่า ไม่เห็นด้วยที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่ 3 เป็นการนำผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาสร้างเป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาทักษะที่นักท่องเที่ยวยังขาดเพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์พิจารณาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่ประเมินความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านความเหมาะสมในการนำไปใช้

การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์พิจารณาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนตรวจสอบโดยการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษาและความตรงของคำถามกับวัตถุประสงค์ นำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจจำนวน 5 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ผู้วิจัยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 5 ท่านเพื่อ ส่งจดหมายเชิญ และประเด็นในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์มาพัฒนา (ร่าง) แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นแนวทางที่สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยการเขียนบรรยายแบบความเรียง เพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ชุมชนแห่งนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้เรียนรู้เกี่ยวกับย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา อาทิเช่น โรงสีแดง เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา พิพิธภัณฑ์นครใน ผลการศึกษาพบว่าภายในชุมชนยังมีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างไรก็ตามชุมชนยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาคือ ชุมชนยังคงขาดผู้นำในการจัดการศึกษา ชุมชนไม่มีแบบแผนการจัดการศึกษาที่เด่นชัดเชื่อมโยงกันภายในชุมชน มีเพียงการจัดการของแต่ละสถานที่แต่ไม่เชื่อมโยงกันทั้งชุมชน จากการศึกษาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ถึงเป้าหมายในการจัดการศึกษาในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือต้องการให้ นักท่องเที่ยวหรือนักเรียน นักศึกษา ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยผ่านแหล่งเรียนรู้จัดเนื้อหา มีทั้งเป็นแบบนิทรรศการบอกเล่าเรื่องราวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา สื่อในการจัดการศึกษาในชุมชน โดยส่วนใหญ่ใช้สื่อบุคคล (วิทยากรบรรยาย) มีสื่อพื้นบ้าน และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสื่อในการจัดการศึกษา ปัญหาในการจัดการศึกษา ชุมชนมีทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน แต่ขาดการเชื่อมโยงกันของแต่ละแหล่งเรียนรู้ ชุมชนมีการบริหารจัดการแบบแยกส่วน โดยแต่ละแหล่งเรียนรู้บริหารจัดการแยกกัน ไม่ได้มีการทำแผนการจัดการศึกษาร่วมกันภายในชุมชน กิจกรรมที่จัดในชุมชนไม่ชัดเจน ไม่มีแผนการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองในแต่ละสถานที่ในชุมชน ชุมชนยังไม่มีป้ายนิเทศน์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

ผลจากวิเคราะห์พบว่า ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 5 ทักษะ พบว่าค่าเฉลี่ยรวม 5 ทักษะมีดังนี้ ทักษะการทำงานร่วมกัน ($\bar{x} = 4.70$, S.D. = 0.47) จากการสำรวจพบว่าทักษะการทำงานร่วมกันเกิดจากการที่ทำกิจกรรมในชุมชนที่ต้องทำชมร่วมกันทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น โดยนักท่องเที่ยวเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกัน โดยให้ชุมชนจัดกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม ทักษะการเข้าสังคม ($\bar{x} = 4.69$, S.D. = 0.49) จากการสำรวจพบว่าทักษะการเข้าสังคมที่นักท่องเที่ยวได้รับได้จากการร่วมกิจกรรมในชุมชน ซึ่งเป็นผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น และนักท่องเที่ยวได้เสนอในการส่งเสริมทักษะการเข้าสังคมโดยการให้ชุมชนจัดกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นกิจกรรมที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันชุมชน ทักษะการลงมือปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.67$, S.D. = 0.56) จากผลการสำรวจได้จากการทำกิจกรรมในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติในชุมชน โดยชุมชนจัดให้ทำเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในชุมชน ชมนมพื้นบ้านทำให้

เกิดการทำสิ่งนั้นเป็น นักท่องเที่ยวได้เสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการลงมือปฏิบัติจากการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยการให้ชุมชนจัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนในการใช้ชีวิตประจำวันได้ไปเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ต่อไปนี้ ทักษะการค้นหาคำตอบ ($\bar{x} = 4.29$, $S.D. = 0.58$) จากผลการสำรวจได้จากการให้นักท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลาได้เข้าไปเรียนรู้ในเรื่องที่ตนเองสนใจ และได้เข้าร่วมกิจกรรมทำให้ได้คำตอบในสิ่งที่ตนเองสนใจ นักท่องเที่ยวได้เสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการค้นหาคำตอบจากการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยให้จัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายขึ้นและมีผู้อำนวยการความสะดวกในการจัดกิจกรรมในชุมชน ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 2.54$, $S.D. = 0.53$) ผลจากการสำรวจพบว่าทักษะการคิดสร้างสรรค์ยังไม่ค่อยเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมในชุมชน นักท่องเที่ยวเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์โดยแนะนำให้ชุมชนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะ ดนตรี กิจกรรมเปิดโรงหนังให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ

1. เป้าหมายการจัดการศึกษา จากการศึกษาเป้าหมายการจัดการศึกษาในชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มุ่งให้ผู้เรียน เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ในเรื่องของประวัติชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมภายในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา และจากการศึกษาโดยการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวสนใจที่จะศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากที่สุด โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้วิถีชีวิต โดยนักท่องเที่ยวมีเป้าหมายที่จะศึกษาเพื่อที่จะได้รู้จักชุมชนมากขึ้น และได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ดังนั้นในเป้าหมายในการจัดการศึกษาควรจัดไปในทิศทางเดียวกันทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย และเป้าหมายนั้นควรเป็นเป้าหมายที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้ในเรื่องวิถีชีวิตของชุมชน นอกเหนือจากนั้นเป้าหมายที่จะจัดควรที่จะส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้และทักษะการเรียนรู้

2. หลักสูตรการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่าในการหลักสูตรการจัดการศึกษาในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ชุมชนมีการจัดการศึกษา มีหลักสูตรหรือโปรแกรมการจัดการศึกษาที่ชัดเจน ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ มีหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการจัดเนื้อหาเกี่ยวกับย่านเมืองเก่า ใช้การมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับย่านเมืองเก่าในหัวข้อที่สนใจ โดยให้ผู้เรียนลงพื้นที่ในการศึกษาด้วยตนเอง และในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนไม่มีหลักสูตร ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจด้วยตนเอง โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามในการจัดการศึกษาในชุมชนควรมีหลักสูตรหรือโปรแกรมที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้งในระบบ นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดกิจกรรมเดียวกัน และชุมชนไม่ต้องดำเนินการในการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน และในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน การจัดหลักสูตรควรจะมียืดหยุ่นให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือกเรียนตามที่ตนเองสนใจ และส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. กระบวนการเรียนรู้ จากการศึกษาระบบการเรียนรู้ในชุมชน การศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษามีการเขียนแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยมีการเขียนแผนการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการให้นักเรียนฟังบรรยายเพื่อเกิดความเข้าใจเรื่องของชุมชน ให้ไปศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ในส่วนของการศึกษานอกระบบ มีกระบวนการเรียนรู้ให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองในสิ่งที่นักศึกษาสนใจเกี่ยวกับย่านเมืองเก่า ผ่านการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน การศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ผู้เรียนหรือนักท่องเที่ยวศึกษาด้วยตนเองตามความสนใจ พบปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ เส้นทางในการเรียนรู้ในชุมชนนักท่องเที่ยวไม่ทราบเส้นทาง ไม่รู้ว่าหัวข้อไหนควรไปศึกษาในแหล่งเรียนรู้ใด ไม่รู้ว่าใครที่จะให้ข้อมูลในการเรียนรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่าแนวทางการจัดการศึกษาในด้านกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนควรจัดทำแผนที่การเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเป็นคู่มือในการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยในคู่มือควรระบุแหล่งเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาได้ และกิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการฝึกคิดฝึกทำ เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยในการจัดกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์เนื่องจากทักษะการคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดจากการสำรวจ ควรจะเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ฝึกคิดออกแบบเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

4. สื่อ ในการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษา ใช้สื่อพื้นบ้านในชุมชน คือ การใช้ศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ศึกษาจากสภาพแวดล้อมที่มีในชุมชน พบปัญหาคือแต่ละสถานที่ไม่มีป้ายหรือสื่อที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ สื่อบุคคลในชุมชน คือ การใช้บุคคลในชุมชนเป็นสื่อในการศึกษาเรียนรู้ พบปัญหานักท่องเที่ยวหรือผู้เรียนไม่ทราบว่าใครในชุมชน นอกจากการนั้นพบว่าสื่อที่ใช้ในชุมชนมีแต่นิทรรศการ ชาติสื่อดิจิทัล เช่น หนังสือ สารคดีเมืองสงขลา ที่จัดแสดงในชุมชน และรูปแบบการจัดนิทรรศการค่อนข้างเก่า ไม่มีการจัดวางร้อยเรียงเรื่องราวให้ตีความที่ควร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอให้ชุมชนมีป้ายหรือสื่อที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ หรือมีบุคคลภายในชุมชนที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนได้ ในเรื่องสื่อบุคคลชุมชนควรมีสัญลักษณ์หรือป้ายที่แสดงว่าบ้านหรือสถานที่แห่งนี้สามารถให้ความรู้ในเรื่องอะไรได้ และบุคคลในสถานที่นี้สามารถให้ความรู้ในเรื่องอะไรได้ นอกเหนือจากนั้นการจัดแสดงนิทรรศการหรือการจัดพิพิธภัณฑ์ควรมีการปรับให้มีการร้อยเรียงเรื่องราว ลำดับเหตุการณ์ที่น่าสนใจ มีสื่อดิจิทัลมาช่วยในการจัดแสดงเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ

5. แหล่งเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชน พบปัญหาว่าแหล่งเรียนรู้แต่ละที่ในชุมชนขาดการเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ มีการจัดการของตนเองไม่ได้เชื่อมโยงกัน ไม่ได้เชื่อมโยงกันในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชน บางแหล่งเรียนรู้ไม่มีผู้ให้ความรู้ เป็นการจัดโชว์โดยที่ไม่ได้บอกเล่าที่มาของสิ่งที่เอามาแสดงทำให้ผู้เข้าชมไม่ทราบสิ่งที่แหล่งเรียนรู้ต้องการจะสื่อ นอกเหนือจากนั้นแหล่งเรียนรู้นี้ยังมีกิจกรรมน้อย หรือบางที่ไม่มีกิจกรรมเลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่าชุมชนควรจัดแหล่งเรียนรู้โดยร้อยเรียงเป็นเรื่องเดียวกันเกี่ยวกับชุมชน ย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา และแหล่งเรียนรู้แต่ละที่ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจมีป้ายติดอธิบายชัดเจน หรือมีผู้ที่ให้ความรู้ประจำแหล่งเรียนรู้ นอกเหนือจากนั้นควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้

ตลอดชีวิต และควรพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ หรืออาจจะใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้เรียน

6. การวัดและประเมินผลของผู้เรียน จากการศึกษาพบว่าการศึกษาในระบบมีการวัดและประเมินผลชัดเจน นอกกระบบการศึกษามีการวัดผลและประเมินผลด้วยการทำรายงาน และการศึกษาตามอัธยาศัยมีการวัดและประเมินผลด้วยตนเอง ผู้วิจัยจึงเสนอว่า ในการจัดการศึกษาชุมชนควรมีการวัดผลโดยอาจจะวัดผลและประเมินผลจากการสังเกตว่าในการจัดการศึกษาในชุมชนนักท่องเที่ยวหรือผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการหรือไม่ เช่นหากให้ทำงานประดิษฐ์ให้วัดผลที่ผลงานว่าสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ไม่ควรมีแบบประเมินเนื่องจากอาจจะทำให้ผู้เรียนกดดัน ผู้จัดการศึกษาในชุมชนควรวัดผลแบบยืดหยุ่นเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้ แต่ในระบบการศึกษาและการศึกษานอกกระบบให้ใช้วิธีการประเมินดังที่มีหรือใช้เกณฑ์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” พบประเด็นที่ควรนำออกมาอภิปราย โดยผู้วิจัยเสนอตามขั้นตอนวิจัยโดยละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้นักท่องเที่ยว

จากการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าการจัดการเรียนรู้ผู้จัดการเรียนรู้นักเรียนในชุมชนได้ยึดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และมีการจัดการเรียนรู้โดยเอาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ และมีการจัดเนื้อหาในบริบทของชุมชนถึงประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่เข้าใจง่ายและนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ สอดคล้องกับ หลักการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร การศึกษานอกกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (Ministry of Education, 2008) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไข การสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน นอกเหนือจากนั้นชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ยังมีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม นอกจากนั้นชุมชนยังใช้แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนในการจัดการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์พบว่ายังมีแหล่งเรียนรู้และร้านค้าในชุมชนที่พร้อมจะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ สอดคล้องกับ แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (National Primary Education Commission, 2003) การจัดประเภทแหล่งเรียนรู้ ประเภทบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่าในการจัดการศึกษาในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ควรใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษา เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาเรียนรู้ชุมชนโดยชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนและ

นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (National Education Commission, 2000) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่กล่าวว่า เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชน ได้มีโอกาสจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวและชุมชน โดยสนับสนุนความรู้และวิชาการ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

จากผลการวิจัยพบว่าทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 5 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการหาคำตอบ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการลงมือปฏิบัติ ทักษะการเข้าสังคม และทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ทักษะการค้นหาคำตอบและทักษะการทำงานร่วมกัน รองลงมาคือทักษะการเข้าสังคม ทักษะการลงมือปฏิบัติ และทักษะการคิดสร้างสรรค์ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ที่ค่าเฉลี่ยน้อยมากหากเทียบกับทักษะอื่นๆ ดังนั้นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจัดกิจกรรมหรือการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของ ฮอลแมน (Ira, 1917) ได้กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียน โดยสรุปไว้ว่า ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นพบและอยากทดลอง มีการสนับสนุนบรรยากาศในการคิดและการแสดงออกตามความสนใจ และนอกเหนือจากนั้นควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉวีวรรณ ไตรรัตนานนท์ และคณะ (Trairattananon et al., 2014: 129) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมกลุ่มทำให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. เป้าหมายการจัดการศึกษา จากการศึกษาเป้าหมายการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ ไปในทิศทางเดียวกัน คือมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ในเรื่องของประวัติชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมภายในชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา และการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนักท่องเที่ยวให้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการจัดการศึกษา พ.ศ.2560-2574 (Education Council, 2011) ที่กล่าวไว้ว่า เป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งทักษะในศตวรรษที่ 21 นั้นมีบางทักษะที่ตรงกับทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกเหนือจากนั้นเป้าหมายในการจัดการศึกษาในชุมชนควนจะเป็นการจัดการศึกษาที่ทุกคนสามารถเข้ามารับการศึกษาได้ มีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ดังแนวคิดของ UNESCO (UNESCO, 2016) กล่าวว่า แนวทางที่เป็นไปได้ที่จะบรรลุผลแห่งการศึกษาเพื่อสังคมแห่งการศึกษาเพื่อสร้างสังคมแห่งสันติภาพและยั่งยืนโดยที่ประชากรทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน

2. หลักสูตร การจัดการศึกษาในชุมชนควรมีหลักสูตรหรือโปรแกรมที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดกิจกรรมเดียวกัน และชุมชนไม่ต้องดำเนินการในการจัดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อน และในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน การจัดหลักสูตรควรจะต้องยืดหยุ่นให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือกเรียนตามที่ตนเองสนใจ และส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (Ministry of Education, 2008) ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชาติไว้ในหมวดที่ 4 ความเป็นมาว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความคิดและความสนใจ เหมาะสมแก่วัย และศักยภาพของผู้เรียน การประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชนและทุกส่วนของสังคม และนอกเหนือจากการที่ต้องจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และการจัดกิจกรรมในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้ให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมใช้ชีวิตและสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ นางนุช โรจนเลิศ (Rojanlert, 2015: 47) กล่าวว่า จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การจัดโปรแกรมการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรม เน้นการฝึกปฏิบัติจริง การจัดทำโครงการร่วมกับชุมชน

3. กระบวนการเรียนรู้ แนวทางการจัดการศึกษาในด้านกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนควรจัดทำแผนการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา โดยในคู่มือควรระบุแหล่งเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาได้ และกิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการฝึกคิดฝึกทำ เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยในการจัดกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์เนื่องจากทักษะการคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดจากการสำรวจ ควรจะเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ฝึกคิดออกแบบเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิด แผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2579 (Education Council, 2011) สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้คุณภาพและมาตรฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เพิ่มขึ้น และควรจัดกิจกรรมให้เกิดการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ อารีย์ พรหมเล็ก (Phrom-Lek, 2017: 34) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีการระดมความคิดเห็นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น

4. สื่อ ชุมชนมีป้ายหรือสื่อที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ หรือมักคุเทศก์ภายในชุมชนที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนได้ ในเรื่องสื่อบุคคลชุมชนควรมีสัญลักษณ์หรือป้ายที่แสดงว่าบ้านหรือสถานที่แห่งนี้สามารถให้ความรู้ในเรื่องอะไรได้และบุคคลในสถานที่นั้นสามารถให้ความรู้ในเรื่องอะไรได้ นอกเหนือจากนั้นการจัดแสดงนิทรรศการหรือการจัดพิพิธภัณฑ์ควรมีการปรับให้มีการร้อยเรียงเรื่องราว ลำดับเหตุการณ์ให้น่าสนใจ มีสื่อดิจิทัลมาช่วยในการจัดแสดงเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และควรให้คนชุมชนหรือผู้สูงอายุมาเป็นสื่อในการถ่ายทอดเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเสริมสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุในชุมชน สอดคล้อง

กับ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2560-2574 (Education Council, 2011) ความว่า การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ผ่านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีมาตรฐานและ สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เข้ารับบริการแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง ส่งเสริม สนับสนุนการผลิตและพัฒนาสื่อตำราเรียน สื่อความรู้ สื่อฝึกทักษะทั้งในลักษณะสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถเชื่อมโยงผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย หลากหลาย และเข้าถึงได้

5. แหล่งเรียนรู้ ชุมชนควรจัดแหล่งเรียนรู้โดยร้อยเรียงเป็นเรื่องเดียวกันเกี่ยวกับชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา และแหล่งเรียนรู้แต่ละที่ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจมีป้ายติดอธิบายชัดเจน หรือมีผู้ที่ให้ความรู้ประจำแหล่งเรียนรู้ นอกเหนือจากนั้นควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และควรพัฒนารูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ หรืออาจจะใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้เรียน ชุมชนควรมีส่วนร่วมในแหล่งเรียนรู้ หรือใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวในการถ่ายทอดวิถีชีวิตหรือเรื่องราวของชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (National Education Commission, 2000) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตต้องเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชน ได้มีโอกาสจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวและชุมชน โดยสนับสนุนความรู้และวิชาการ นอกเหนือจากนั้นแหล่งเรียนรู้ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แสดงความคิดเห็นหรือมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชนหรือระหว่างนักท่องเที่ยวเอง สอดคล้องกับแนวคิดของอาชัญญา รัตนอุบล (Ratanubol, 2019: 134) กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ กิจกรรมการเรียนรู้จากภูมิปัญญา การจัดกลุ่มเสวนาหรือการอภิปราย

6. การวัดและประเมินผลของผู้เรียน ชุมชนควรมีการวัดผลโดยอาจจะวัดผลและประเมินผลจากการสังเกตว่าในการจัดการศึกษาในชุมชนนักท่องเที่ยวหรือผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการหรือไม่ เช่นหากให้ทำงานประดิษฐ์ให้วัดผลที่ผลงานว่าสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ไม่ควรมีแบบประเมินเนื่องจากอาจจะทำให้ผู้เรียนกดดัน ผู้จัดการศึกษาในชุมชนควรวัดผลแบบยืดหยุ่นเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียนรู้ แต่ในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบให้ใช้วิธีการประเมินดังที่มีหรือใช้เกณฑ์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Joanna Rowlands (Rowlands, 1991) ประเมินผลในงานการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาตามอัธยาศัยในบางลักษณะเป็นกิจกรรมชุมชน กล่าวว่า การประเมินเน้นการ “สนทนา” (Dialogue) มากกว่า “การวัด”(Measurement) และมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการที่เป็นทางการให้น้อยลง เช่น ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประเมินถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่บูรณาการอยู่ในกระบวนการพัฒนา หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลง และรวมถึงการ “สะท้อนความคิด-การปฏิบัติ”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้จัดการศึกษาสามารถนำแนวทางที่ได้ไปใช้ในการจัดการศึกษาในชุมชนอื่นๆ
2. ผู้จัดการศึกษาหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาในชุมชนอื่นๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่จะส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงลึกมากขึ้น
2. ควรจัดการศึกษาจริงเพื่อศึกษาผลของการจัดการศึกษาว่ามีการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากน้อยเพียงใด

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

This article is a Part of the Study for the Master Degree of Education Program in Non Formal Education, Department of Lifelong Education, Chulalongkorn University, and Supported by The 90 TH Anniversary of Chulalongkorn University Fund (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)

References

- Phrom-Lek, A .(2017). “The Development of Dusit Learning Management Model for Developing Emotional Intelligence for Early Childhood Education Students”.
Silpakorn Education Journal Research 9(1): 34. (in Thai)
- Education Council. (2011). **National Education Plan 2017-2036**. Bangkok : Office of the Education Council Ministry of Education. (in Thai)
- Ira, H. (1917). **Training of Basic Creative Thinking Processes with Writing Skills of Students** [Online]. Retrieved May 25,2019 from www.sl.ac.th/html_edu/sl/temp.
- Ministry of Education. (2008). **The Act for Promotion and Support of Non-formal and Informal Education**. [Online]. Retrieved May 8,2019,from www.nesdb.go.th. (in Thai)
- National Education Commission. (2000). **Lifelong Education Management Strategy**. Bangkok : Office of the Education Council Ministry of Education. (in Thai)

National Primary Education Commission. (2003). **Classification of Learning Resources.**

[Online]. Retrieved May 10, 2019, from www.dasta.or.th. (in Thai)

Prime Minister. (2017). **National Economic and Social Development Plan No.12.**

[Online]. Retrieved May 5, 2019, from www.nesdb.go.th. (in Thai)

Ratanubol, A. (2018). **Continuing Education Throughout the Life Cycle.** [Online]. Retrieved

May 20, 2019, from www.aging.md.chula.ac.th. (in Thai)

Ratanubol, A. (2019). **The Concept of Promoting Lifelong Learning in Thai Society.**

Bangkok : Chulalongkorn University. (in Thai)

Rojanlert, N. (2015). “The Study of Learning Resources and Social Skills of Students of the

Faculty of Education, Silpakorn University”. **Silpakorn Education Journal Research**

7(2): 47. (in Thai)

Rowland, J. (1991). **Evaluation for Education, Learning and Change–theory and Practice.**

[Online]. Retrieved May 22, 2019 From <http://education.dusit.th>.

Sangsri, S. (2001). **Lifelong Education Research Report for Thai Society in the 21st**

Century. Bangkok : National Institute of Technology for Education. (in Thai)

Suan-Si,P. (1997). **Tourism Management by Public Participation.** [Online]. Retrieved

May 5, 2019, from www.bsru.ac.th/identity. (in Thai)

Suwannachart, J. (2017). **The 1st Progress Report Songkhla to World Heritage :**

Songkhla Provincial Administrative Organization. [Online]. Retrieved May 10, 2019,

from www.nidtep.go.th/2019/kpi2561_2/11. (in Thai)

Trairattananon, C., Uchareon,S. (2014). “Life Skills Development in the 5th Grade Guidance

Activities with Projects”. **Silpakorn Education Journal Research** 6(2): 129. (in Thai)

UNESCO. (2016). **Education for People and Planet : Creating Sustainable Future for all.**

[Online]. Retrieved May 22, 2019 From <https://unesdoc.unesco.org>.